

Proposta para construír unha coordinación estable entre os centros educativos públicos de educación primaria e secundaria

1. Necesidade de consolidar unha oferta educativa obrigatoria (3-16) coordinada, gradual e de calidade no ensino público

A renovación pedagóxica concebiu o ensino obrigatorio como un proceso gradual e coherente, porque isto permite optimizar o propio proceso educativo do alumnado destas idades. Por iso, o paso da primaria á secundaria ha de facer posible a coordinación de criterios relativos á organización da clase, á avaliación, á acción tutorial, á organización do espazo e do tempo escolar, á relación entre os alumnos e os profesores, aínda que estes aspectos deban adaptarse ás diferentes necesidades educativas dos nenos e das nenas en cada unha das idades.

O alumnado ó longo da súa escolaridade, vai adquirindo autonomía de traballo, de decisión, de organización, etc, e aumenta a súa participación en todos os aspectos da súa vida escolar. Sen embargo, potenciar a autonomía dos escolares, non debe levar a desentenderse da evolución de cada estudante e das súas necesidades específicas. O paso de primaria á secundaria

debérase dar sen saltos que os desorienten, como sucedía ao pasar do EXB ou á FP. E isto leva a pensar dun modo diferente a relación entre os centros de primaria e secundaria, para que esta transición non supoña aumentar as dificultades aos procesos madurativos de aprendizaxe do alumnado.

A gradualidade é tamén un factor que incide na igualdade de oportunidades do alumnado. A brusquedade nos cambios e a ruptura entre as dúas etapas afectan, dun xeito moi especial, aos alumnos e alumnas que no ensino primario tiveron máis dificultades e, sobre todo, a todos aqueles máis condicionados por situacións sociais, económicas e culturais problemáticas.

A reforma no ensino obrigatorio reforzou estas ideas de coherencia e de gradualidade ao establecer un continuum curricular de 0 a 16 anos. O éxito da ESO, asegúrase tamén a través de como se realiza o paso entre as dúas etapas e de como se aborden as condicións para configurar uns itinerarios pedagóxicos coherentes.

Por último, coidamos que a coordinación entre as etapas deba contribuir a que o profesorado

FEDERACIÓN DE MRP DE CATALUÑA
(GÜIX, OUTUBRO, 1997)
TRADUCCIÓN: ANTÓN COSTA RICO

asuma, na súa complexidade, os cambios de funcións que a reforma lles plantea. É mester un cambio cultural entre o profesorado das dúas etapas educativas, e estamos convencidos de que o intercambio entre as culturas dos diversos colectivos de profesionais (mestres de primaria, profesorado de bacharelato e de formación profesional) pode axudar a constituír un colectivo profesional que poida dar resposta adecuada ás necesidades educativas que a reforma presenta.

2. Dificultades na situación actual

Observamos que actualmente esta gradualidade atópase con diversas dificultades, como son: As diferencias entre as tradicións de EXB e as dos centros de BUP e FP, produto das funcións das dúas etapas: unha EXB cun carácter xeral, obrigatoria, e uns ensinos medios selectivos, cun bacharelato condicionado polas probas de selectividade e polo acceso á universidade. A formación inicial diferenciada entre o profesorado de primaria e secundaria. No primeiro caso, unha formación que prepara para a función docente e, no segundo, unha formación de base académica, cun curso de CAP insuficiente e desprestixiado. A separación dos programas de formación dirixidos ao profesorado de primaria e de secundaria (sobre todo entre o profesorado que traballará no mesmo centro de secundaria), coa inexistencia de actividades de formación conxunta. A concreción da implantación da reforma nos centros 3-12 e 12-16 ou 18, o que supón dous equipos docentes, con direccións diferentes e centros diferentes. A situación administrativa do alumnado, que o obriga a matricularse de novo unha vez rematada a primaria. Dificultades para definir os criterios de adscripción de cada

centro de primaria a un único centro de secundaria. Neste punto situamos os agravios comparativos do ensino público con respecto ao privado, ao que se lle autorizou a fórmula de convenio entre centros diferentes para garantir esta conexión entre as dúas etapas. Deberan ser escoitados os dictames dos consellos escolares municipais a fin de evitar interpretacións restrictivas do decreto de matriculación. Por isto, propoñemos atender aos seguintes aspectos:

- Os relativos aos procesos de matriculación e á configuración administrativa dos itinerarios pedagóxicos.

- As actuacións que se deberán realizar cos distintos sectores da comunidade escolar en cada zona do itinerario.

3. Proposta de configuración das ZEO (Zonas de Ensinanza Obrigatoria 3-16).

Recoñecemento oficial dos itinerarios pedagóxicos

O obxectivo esencial á desenvolver é a coordinación entre os centros de primaria e de secundaria. Pensamos que a mellor forma de conseguilo é a configuración administrativa das Zonas de Ensinanza Obrigatoria (ZEO), que estarían constituídas na maioría dos casos por un centro de secundaria e os centros de primaria adscritos, pasando o alumnado destes centros directamente a centros de secundaria.

Concreción da proposta

A inmensa maioría das zonas poden ser recoñecidas como tales, porque o alumnado se despraza en bloque a un único centro de secundaria. Noutros casos, trátase da maior parte do alumnado. En todos os casos pode darse o recoñecemento de ZEO. Solucionado o problema administrativo pódese

avanzar nas propostas de coordinación pedagóxica que se explican máis adiante. A flexibilidade na configuración das ZEO debe ter en conta as dimensións, en canto ao alumnado, número de centros de primaria e dispersión dos centros. Cómpre estudar estratexias concretas para orientar a matriculación e axudar á configuración das ZEO.

Recoñecemento das ZEO

A Administración deberá dar algún tipo de recoñecemento e estímulo a esta coordinación e ao respecto propoñemos que se potencie unha proposta similar á das Zonas Escolares Rurais (ZER). En todo caso compriría non deixar as experiencias nun plano de experimentación, voluntariedade ou provisionalidade tanto tempo como estiveron as ZER. Deberase potenciar a provisionalidade, ao tempo que se recoñecen diligentemente as novas situacións que se van creando. As ZEO haberían de ter unha estrutura administrativa que lles dea soporte, que teña en conta as funcións que se asumen colectivamente e que facilite que os trámites administrativos para matricularse se resolven dun modo automático.

Que non todos os itinerarios de Cataluña se configuren como un único centro de secundaria non quere dicir que a coordinación non fose posible. A flexibilidade na súa concreción ha de implicar que, nalgúns casos, se poidan configurar Z.E.O. con máis dun centro de secundaria, se hai dificultades insalvables para reducir as súas dimensións, e sobre todo nalgúns casos que os centros de secundaria non sexan excesivamente grandes. Avanzar na configuración das ZEO non é unha cuestión unicamente administrativa, técnica ou de planificación. As ZEO deberán permitir avanzar nun proceso de cooperación educativa e cultural entre os centros de primaria e secundaria.

O recoñecemento administrativo ha de facilitar as propostas que facemos a continuación.

4. Aspectos na formación das ZEO

Pensamos nos aspectos seguintes: Traspaso de información entre primaria e secundaria. Actividades conxuntas entre o profesorado dos centros que han de formar a ZEO. Elaboración dun proxecto educativo de zona. Formación dun organismo de coordinación.

Traspaso de información

Pódese facer unha reunión a principio de curso entre os titores e as titoras de 6º de primaria e o 1º de ESO correspondente. Nesta reunión, a información que se dea do alumnado, máis que detallada, deberá ser básica e significativa, debéndose pensar tamén en establecer un plano de traballo conxunto ao longo do curso. Cómpre

recoñecer que as tarefas de coordinación entren dentro das funcións específicas do profesorado de 6º e de 1º citados. No Plano Anual de traballo deberían quedar formalizados os contactos entre o profesorado de primaria e o de secundaria aludidos.

Esta continuidade poderá ampliarse en dimensións como o intercambio de criterios de avaliación, hábitos de traballo, programación, metodoloxía, etc. Tamén se podería pensar no intercambio de profesorado ao longo do curso entre os dous niveis educativos.

A documentación escrita a utilizar habería de incluír información sobre o proxecto curricular e as actividades realizadas polo grupo: materiais empregados, saídas feitas, etc. Tamén sería interesante que recollese información do alumnado sobre os aspectos como as capacidades máis destacadas, as dificultades máis previsibles, etc.

Unha información o máis significativa posible no que se refire ás capacidades ou dificultades que cada estudante terá para adaptarse á nova etapa. Este primeiro nivel de traspaso da información pódese facer do xeito que se crea máis conveniente.

Actividades conxuntas entre o profesorado dos centros que han de formar a ZEO

A planificación destas actividades habería de facerse a final de curso. Trataríase de programar un conxunto de sesións entre o profesorado dos centros para traballar algun tema concreto: de área, de comportamento do alumnado, organizativo, temas transversos, didácticos, avaliación, titorías, criterios lingüísticos, etc.

Estas actividades haberían de poderse planificar desde cada zona, ser realizadas con asesoramento externo, cando fose preciso, e ter

un recoñecemento administrativo. En horario laboral do profesorado e dispoñendo dos recursos necesarios. Pode ser moi útil organizar actividades de formación permanente dirixidas a todo o profesorado de primaria e de secundaria dunha zona ou a todo o de secundaria dun centro, priorizándoas nos planos de formación territorializados. Os equipos directivos dos centros implicados teñen a responsabilidade da súa planificación e execución, e a inspección habería de estimular e supervisar constantemente o proceso. As actividades entre o profesorado poden ser puntuais, pero habería que incluílas no plano de traballo anual, para ilas consolidando e sistematizando os contactos entre os equipos docentes dos centros de primaria e secundaria.

Elaboración dun proxecto educativo de zona

O obxectivo final da constitución dunha ZEO é o de compartir un proxecto educativo (que inclúe tamén un proxecto curricular común). A estruturación das actuacións conxuntas do profesorado deberá permitir configurar este proxecto educativo compartido entre todos os centros. Non pensamos nun proxecto que anule os de cada un dos centros, senón nun documento que recolla os principios comúns, o modelo de xestión dos organismos compartidos e as actuacións e os recursos mancomunados. En primeiro lugar, pódense planificar actuacións conxuntas (de formación ou de intercambio, con carácter máis ou menos puntual) para ir avanzando nunha sistematización destas actividades e acabar na confección dun proxecto educativo. Neste proceso propoñemos, entre outros, os seguintes ámbitos de coordinación que cada centro habería de priorizar: Coordinación

curricular por áreas. Contidos, eixos transversais etc. Metodoloxías de traballo, hábitos, técnicas de estudo, etc. Criterios de avaliación. Orientación e acción tutorial. Resolución de conflitos e disciplina. Tratamento da diversidade. Alumnado con NEE. Relación co contorno (importante, xa que todos os centros teñen o mesmo).

Un bo modo de comezar e por medio dun traspaso de información: o proxecto curricular, o plano de acción tutorial, os regulamentos de réxime interno, os proxectos específicos, os materiais curriculares que se utilizan, etc.

Formación dun organismo de coordinación

Paralelamente á confección do Proxecto Educativo Común, cabe formar un organismo de coordinación e dirección estable, formado por representantes de todos os centros dunha ZEO, coa función principal de planificar e facer efectiva a coordinación das actuacións conxuntas. Por medio deste organismo poderíase planificar como se poden compartir servicios, instalacións, recursos e sobre todo profesorado, tanto dos propios centros como das dotacións que a Administración faga as ZEO consolidadas, como fórmula de estímulo.

O proceso da configuración do proxecto educativo da ZEO habería de ser gradual, sobre todo se temos en conta os diversos niveis en que se atopan os centros.

Pensamos tamén noutros recursos que poderían utilizarse máis racionalmente ou servicios non rendibles para un único centro, como algunhas funcións administrativas, bibliotecas ou mediatecas, orientación psicopedagóxica, etc. Na medida en que se comparten recursos vaise favorecendo a cooperación entre o profesorado e o alumnado de todos os centros da ZEO.

¿Quen ha de impulsar esta coordinación?

Fundamentalmente han de ser os equipos directivos de cada centro, porque teñen a visión máis global das necesidades. Pero na medida en que sexa factible e funcional habería que establecer tamen as coordinacións que fosen necesarias entre o profesorado: de departamentos, xefaturas de estudo/coordinador pedagóxico, coordinador do terceiro ciclo/coordinador de secundaria obligatoria, EAP/profesorado de educación especial/psicopedagogo.

A coordinación que se realice entre os centros deberá ter en conta diversos niveis.

- O traspaso de información.
- A discusión ou reflexión sobre aspectos concretos.
- A formulación de propostas, proxectos ou iniciativas pedagóxicas que impliquen actuacións concretas.

5. Algunhas propostas para favorecer o proceso

Avanzar nunha cultura compartida implica cambios en determinadas prácticas dos diversos sectores. Por exemplo:

Cambios na orientación das actividades de formación permanente

Coa planificación das actividades de formación dirixidas conxuntamente ao profesorado dunha

mesma ZEO. É moi importante que coas actividades de formación axudemos a neutralizar as prácticas tradicionais selectivas do ensino obrigatorio (tanto de secundaria como de primaria). Cómpre potenciar os aspectos máis positivos das dúas culturas do profesorado, adaptando as súas prácticas ás necesidades do ensino obrigatorio. Estas liñas só poden efectizarse se a Consellería de Educación prioriza unha liña de formación descentralizada, abeirando os planos de formación aos territorios e aos centros, sen insistir tanto nos planos uniformes e centralizados.

Cambios administrativos

Se hai que avanzar para compartir culturas, non se poden favorecer constantemente medidas que aumenten as diferencias entre os diversos colectivos, e entre os mesmos profesores dun centro de secundaria. Partimos dunha situación que non favorece a colaboración entre "corpos" diferentes. Cómpre falar de novo do corpo único de ensinantes. Hoxe faría máis posible e natural o conxunto de propostas que aquí se realizan. As normativas que establecen diferencias horarias e de responsabilidades entre os dous colectivos deben ser rechazadas. A LOPAG e o ROC coas súas medidas restrictivas para acceder a cargos de coordinación e dirección, impiden que os mestres e as mestras que pasaron poidan ser directores (non teñen os requisitos para pertencer ao "corpo"), xefes de departamento –será o catedrático–, e que poidan impartir docencia sistematicamente no segundo ciclo da ESO, a pesar de ter na maioría dos casos a mesma titulación –licenciatura– que os seus compañeiros e compañeiras. É do caso chegar a acordos de funcionamento nos mesmos centros que invaliden os aspectos xerarquizadores destas normativas

que só favorecen o enfrontamento entre o profesorado e que dificultan a súa coordinación. Ao mesmo tempo hai que esixirle á Administración que faga os cambios legais necesarios para evitar as actuais desigualdades de trato entre o profesorado. Cómpre mellorar as crecencias dos horarios do profesorado das dúas etapas. O profesorado de primaria ten un horario sobrecargado e pouco flexible. Como aspecto moi positivo compártese un tempo común entre todo o profesorado, mentres que non ocorre así no de secundaria, que en cambio gaña en flexibilidade horaria e en dispoñibilidade de máis tempo non lectivo. As actividades de coordinación necesaria nos centros de secundaria lévannos a unha seria reflexión sobre a distribución dos horarios do profesorado. É evidente que as actuais seis horas non lectivas (18+6) son insuficientes para cubrir a coordinación vertical (departamentos e seminarios), a coordinación horizontal (equipos docentes e ciclos), as gardas, etc. Propoñemos un aumento significativo das horas non lectivas, aumentando o horario de permanencia obligatoria no centro ata as 28/30 horas, cunha redución do horario lectivo ás 15 horas semanais. Outra posibilidade é a de conquistar profesorado substituto para cubrir as baixas e persoal non docente para cubrir as gardas que actualmente

O ensinante que é consciente do cambio que se lle demanda habería de ser riguroso tanto na súa actuación profesional como na súa práctica reivindicativa.

fai o profesorado. Antes de facer unha proposta definitiva ao respecto haberían de estudiarse con exactitude e claridade as horas non lectivas que necesita o profesorado para realizar as funcións que se lle encomenden na nova ordenación do sistema educativo. Outro aspecto importante a modificar, xa que implica unhas diferencias moi grandes, entre a primaria e a secundaria, son os ratios.

Cambios na actitude do profesorado

A motivación do profesorado para o exercicio das novas funcións que se lle esixen é un elemento importante para conseguir os obxectivos do ensino. Motivación que non se consegue mediante discursos e razónamentos; hai que contar con incentivos que o sistema ofrezca o profesorado. Non todos teñen que estar relacionados con cuestións económicas: recoñecemento do traballo colectivo mediante reducións lectivas, tempo para a reflexión sobre a práctica docente en colaboración con institucións educativas, licencias por estudos, mobilidade entre corpos, dotación para a realización de proxectos, etc.

Os profesores e as profesoras que pensen que o cambio non é completamente positivo haberían de ser capaces de dialogar co resto, poñendo por riba de todo os intereses do alumnado. O profesorado deberá implicarse directamente na mellora do funcionamento do ensino público.

Propostas complementarias

Implicación dos pais e das nais.

Algunhas das manifestacións dos pais e das nais sobre a implantación da reforma responden ás dificultades advertidas na transición entre a primaria e a secundaria (vixilancia, patios, transporte, comedor, horarios,...). Polo tanto,

se queremos garantir unha transición con éxito, tendo en conta o papel importante que teñen os pais e as nais no proceso educativo dos seus fillos, cómpre que se impliquen no proceso. Propoñemos actuacións sistematicas que haberían de quedar recollidas no Plano Anual das ZEO —ou acordados polos equipos directivos de todos os centros, mentres non se constituían—, como as seguintes:

- Informar detalladamente ás familias sobre as condicións de acollida dos seus fillos nos institutos, por parte dos seus equipos directivos e titores.

- Haberán de organizarse xornadas de portas abertas para ensinar o instituto ás familias.

- Pódense facer actividades cos pais e as nais para que comprendan os cambios que afectarán aos seus fillos e fillas.

- Favorecerase a implicación dos pais e das nais nos centros de secundaria.

Implicación do alumnado

Os cambios dos que falamos teñen moitos aspectos positivos que dinamizarán o proceso de aprendizaxe e o itinerario pedagógico de cada estudante. Na liña das propostas que haberán de quedar recollidas no Plano Anual das ZEO —ou acordadas entre tanto, polos equipos directivos— propoñemos:

- Actividades de orientación ao remate da primaria.

- Implicación dos estudantes de secundaria nalgúñas actividades de información, colaborando na acollida do novo alumnado.

- Actividades conxuntas co alumnado das dúas etapas, tanto culturais como de debate sobre aspectos do funcionamento da secundaria.

- Clases de primaria realizadas polo profesorado de secundaria e ao revés.

Solución aos problemas de servizos e de funcionamento

A formación das ZEO habería de ser estimulada con medidas complementarias, recursos, persoas, instalacións, asesoramentos, etc. É evidente que o bo funcionamento administrativo e a solución dos problemas cotiáns dos centros educativos favorecen un clima no que os cambios se desenvolven con máis facilidade.

Atención ás poboacións escolares de máis risco

Estes cambios poden afectar negativamente ao grupo de alumnos que teñen máis dificultades, sexan as que sexan. Neste senso, insistimos na importancia que ten prever actuacións para abordalas. A desorientación do profesorado de secundaria ante alumnos con NEE deberá merecer unha atención específica, para que os avances conseguidos na primaria non se perdan na ESO. Nos momentos de cambio é cando se fan máis necesarias as medidas compensatorias e de reforzo para facilitar a adaptación progresiva a uns ritmos diferentes.

Mellora da situación interna de cada centro

Non podemos insistir máis na coordinación entre primaria e secundaria, mentres nos centros de secundaria non se resolan os déficits de coordinación e consolidación interna e de elaboración dos propios proxectos educativos. Pero a coordinación que propoñemos pode estimular tamén a reflexión en cada un dos centros.

Habería que pensar nunha única inspección para a primaria e a secundaria.

Modificación do Regulamento Orgánico de Centros

Cómpre a modificación do ROC nos aspectos que fan referencia a: sistemas de elección do director, introducción da figura do equipo de nivel e do coordinador ou a coordinadora de nivel, como órganos de coordinación, con competencias, horas, etc; garantir a coordinación dentro da ZEO establecendo as condicións necesarias para realizala; sistemas de democracia para a elección dos cargos de coordinación baseándose máis na capacidade de xestión, organización, dinamización e liderado das persoas que na acreditación de certos requisitos.

Implicación da inspección dos CRP, dos EAP, etc.

Os servizos sectorializados da Consellería haberían de ter un papel importante na constitución e consolidación das ZEO. Os equipos de Apoio Psicopedagógico adscritos ás ZEO poderían facer algunhas das funcións de asesoramento ou formación, conxuntamente cos psicopedagóxicos dos centros de secundaria. Os CRP (centros de formación do profesorado e de recursos) deberán atender as demandas das ZEO.

Proposta final

En todo este proceso é importante implicar ao máximo ao profesorado, aos pais e as nais e ao alumnado. E por iso, as propostas de coordinación da Administración deberan ser asumidas voluntariamente potenciando as que xa existen e favorecendo a diversidade de fórmulas. A autonomía dos colectivos que impulsen esta coordinación é básica. As ZEO deberan ter todo o apoio da Administración, pero esta ha de deixar que o protagonismo da súa formación, crecemento e consolidación esté nas mans dos centros. Para que así as Comunidades asuman os cambios que se propoñen.